بسم الله الرحمن الرحيم

حقوق انرژی بین‌المللی

محمد نسیم
مشاور حقوقی بین‌المللی و متخصص حقوق انرژی
و
سمن نسیم

ترجمه و تحقیق
عبدالرضا شجاعی
دکترای حقوق نفت و گاز دانشگاه شهید بهشتی
و پژوهشگر حقوق انرژی

پژوهشکدهٔ حقوق
تهران ــ ۱۴۰۵

به نام خداوند جان و خرد

سخن ناشر

توسعه ادبیات حقوقی در هر کشور، نقش مهمی در پیشرفت نظام حقوقی آن کشور ایفا می‌نماید. اندیشمندان و پژوهشگران دنیای بیکران حقوق که شیفته نظم‌اند و سرباز عدالت، آموزه‌های علمی و تجربیات عملی خویش را به جامعه حقوقی عرضه می‌دارند تا بتوانند در تثبیت و تنویر نظم اجتماعی و استقرار عدالت و اصلاح و پیشرفت کشور سهیم گردند.

قانونگذار فهیم و آگاه، هیچ‌گاه در مقام تهیه پیش‌نویس و مهیا شدن جهت وضع قانون، خود را بی‌نیاز از ادبیات و دکترین حقوقی کشور و مشورت با خبرگان نخواهد یافت و هیچ‌گاه مصوبات قبلی خویش را دائمی و مصون از نقد و اصلاح قلمداد نخواهد نمود. قضات متخصص و عدالت‌پیشه نیز نقد علمی و منصفانه آرای خود را مایه تکامل و پیشرفت می‌دانند.

دانشکده‌های حقوق که به مأموریت خطیر تربیت قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، سردفتران، پژوهشگران و اساتید حقوق و فقه همت می‌گمارند علاوه بر اینکه از آموزه‌های علمی و قضایی کشور بسیار بهره می‌برند متقابلاً رسالت مهمی در غنی‌سازی ادبیات و دکترین حقوقی کشور بر عهده دارند.

کشور ایران به‌ویژه در دو دهه اخیر پیشرفت قابل توجهی را در توسعه کمّی ادبیات حقوقی کشور شاهد بوده است. تعداد کتب و نشریات حقوقی منتشره در کشور طی بیست سال اخیر، به نسبت گذشته به مراتب افزایش یافته است. این دستاورد را باید به فال نیک گرفت و امیدوار بود که این پیشرفت کمّی به همین میزان با توسعه‌ای کیفی در بارور شدن دکترین حقوقی مورد نیاز کشور همراه باشد و با احترام به حقوق مالکیت فکری دیگران انتشار یابد.

انتشارات پژوهشکده حقوقی شهر دانش که همواره سعی داشته است علاوه بر انتشار آثار حاصل از تحقیقات پژوهشکده حقوق، به‌صورتی هدفمند و با ارزیابی علمی به گزینش و چاپ و انتشار کتاب‌های حقوقی در حوزه‌ها و موضوعات مورد نیاز جامعه حقوقی کشور مبادرت ورزد، زحمات جناب آقای **دکتر عبدالرضا شجاعی** در ترجمه کتاب **حقوق انرژی بین‌المللی** را ارج نهاده، امیدوار است این کتاب مورد استقبال جامعه حقوقی کشور و مورداستفاده متولیان امر قرار گیرد.

وحید اشتیاق

اختصارات

AAA ICDR	American Arbitration Association International Centre for Dispute Resolution
ABM	Antiballistic Missile System
ACCC	Actual Cumulative Capital Cost
ACIA	ASEAN Comprehensive Investment Agreement
ADR	Alternate Dispute Resolution
AIEN	Association of International Energy Negotiators
AIPN	Association of International Petroleum Negotiators
Aminoil	American Independent Oil Company
AMOCO	American Oil Company
AOR	Actual Overall Remuneration
APC	Anadarko Petroleum
ART	Advanced Renewable Tariff
BIT	Bilateral Investment Treaty
Bt	Billion Tonnes
CAGR	Compound Annual Growth Rate
CAM	Cameron International
CERC	Central Electricity Regulatory Commission
CET	Coal Elimination Treaty
CFTC	Commodity Futures Trading Commission
CLC	Civil Liability Convention
CLCS	Commission on the Limits of the Continental Shelf
CO2	Carbon Dioxide
CoCHP	Co-firing of Biomass with Combined Heat and Power Technology
CPR	Civil Procedure Rules
CSC	Convention on Supplementary Convention
CSP	Concentrating Solar Power
CVA	Customs Valuation Agreement
DECC	Department of Energy and Climate Change
DGH	Directorate General of Hydrocarbons
DoE	Department of Energy
EAL	Energy Arbitrators List
EC	European Community
ECCC	Expected Cumulative Capital Cost
ECOWAS	Economic Community of West African States
ECSC	European Coal and Steel Community
ECT	Energy Charter Treaty
EIA	Environmental Impact Assessment
EITI	Extractive Industry Transparency Initiative
ENI	Ente Nazionale Idrocarburi
EOR	Enhanced Oil Recovery
EP Act	Energy Policy Act

ETS	Emission Trading Scheme
EU	European Union
ExOR	Expected Overall Remuneration
FERC	Federal Energy Regulatory Commission
FIT	Feed-In Tariff
FPA	Federal Power Act
FTC	Federal Trade Commission
GATS	General Agreement on Trade and Service
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GEI	Global Electricity Initiative
GEMA	Gas and Electricity Markets Authority
GHG	Greenhouse Gas
GPA	Agreement on Government Procurement
GPP	Green Public Procurement
GSEP	Global Sustainable Electricity Partnership
GWEC	Global Wind Energy Council
HAL	Halliburton
HG	Host Government
HKIAC	Hong Kong International Arbitration Center
HM	Her Majesty
HS	Harmonized System
HS Nomenclature	Harmonized Commodity Description and Coding System
IAEA	International Atomic Energy Agency
ICC	International Chamber of Commerce
ICDR	International Centre for Dispute Resolution
ICJ	International Court of Justice
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Dispute
IEA	International Energy Agency
IEC	International Energy Charter
IEEFA	Institute for Energy Economics and Financial Analysis
IFC	International Finance Corporation
IOC	International Oil Company
IPC	Iranian Petroleum Contract
IPP	Independent Power Plant
ISA	Iran Sanctions Act
ISBA	International Seabed Authority
ISO	Independent System Operator
ITRSHRA	Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act
JC	Joint Commission
JCPOA	Joint Comprehensive Plan of Action
JDA	Joint Development Agreement/Arrangement
JDZ	Joint Development Zone
JOA	Joint Operating Agreement
JV	Joint Venture
JVA	Joint Venture Agreement
LIBOR	London Inter-Bank Offered Rate

LNG	Liquefied Natural Gas
MARPOL	International Convention for the Prevention of Pollution from Ships
MC	Management Committee
MEA	Multilateral Environmental Agreement
MInT	Multilateral Investment Treaty
MIT	Massachusetts Institute of Technology
MITSY	Mitsui & Co. Ltd.
MoU	Memorandum of Understanding
MRSC	Model Revenue Sharing Contract
MWC	Minimum Work Commitment
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NAP	National Allocation Plan
NGO	Nongovernmental Organization
Nigeria STP Treaty	Nigeria Sao Tome and Principle Joint Development Treaty
NIOC	National Iranian Oil Company
NITI Aayog	National Institute for Transformation of India Commission
NOC	National Oil Company
NOPEC	No Oil Producing and Exporting Cartels Act, 2007
NOX	Oxides of Nitrogen
NPC	National Petrochemical Company
NPT	Non-proliferation Treaty
NTP	Nuclear Thermal Propulsion
NZE	Net Zero Emission
O&M	Operations and Maintenance
OC	Oil Company
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OFAC	Office of Foreign Assets Control
OFAC's SDN List	Office of Foreign Assets Control's Specially Designated Nationals List
Ofgem	Office of Gas and Electricity Market
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
OPLA	Offshore Pollution Liability Association
OPOL	Offshore Pollution Liability Agreement, 1975
OPRC	Oil Pollution Preparedness, Response and Co-operation (International Convention)
OSLTF	Oil Spill Liability Trust Fund
PPA	Power Purchase Agreement
PPCA	Powering Past Coal Alliance
ppm	Parts Per Million
PRC	People's Republic of China
PSA	Production Sharing Agreement
PSC	Production Sharing Contract
PTRR	Post Tax Rate of Return
REC	Renewable Energy Certificate
REGO	Renewable Energy Guarantees of Origin

RESs	Renewable Energy Sources
ROCs	Renewable Obligation Certificates
RPSs	Renewable Portfolio Standards
RRT	Resource Rent Tax
RSC	Revenue Sharing Contract
RTO	Regional Transmission Organisation
SDGs	Sustainable Development Goals
SDN	Specially Designated Nationals
SDS	Sustainable Development Scenario
SO2	Sulfur Dioxide
SOC	State Oil Company
SOE	State-Owned Enterprise
SOLAS	Safety of Life at Sea Convention, 1974
SORT	Strategic Offensive Reductions Treaty
SPV	Special Purpose Vehicle
START I	United States-Soviet Union Strategic Arms Limitation and Reduction Treaty, 1991
START II	United States-Soviet Union Strategic Arms Limitation and Reduction Treaty, 1993
TANAP	Trans-Anatolian Pipeline
U.K.	United Kingdom
U.S.	United States
UAE	United Arab Emirates
UN	United Nations
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
UN-ECOSOC	United Nations Economic and Social Council
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
VAT	Value Added Tax
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development
WEC	World Energy Council
WTO	World Trade Organization

فهرست مطالب

سخن ناشر ۵
اختصارات ۷
درباره نویسنده ۱۹
درباره نویسنده همکار ۲۱
مقدمه مترجم ۲۳
مقدمه عمومی ۲۷

بخش اول: حقوق انرژی بین‌المللی و منابع آن

فصل اول. منابع حقوق انرژی بین‌المللی ۳۳
مبحث اول. حقوق داخلی ۳۶
مبحث دوم. معاهدات و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی ۳۷
مبحث سوم. قراردادهای انرژی ۵۲
مبحث چهارم. عرف و رویه‌های بین‌المللی ۵۷
مبحث پنجم. مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی ۵۸
مبحث ششم. آراء داوری بین‌المللی ۵۹

بخش دوم: نفت [و گاز]

فصل اول. امتیازات و مجوزهای بهره‌برداری (لیسانس‌ها) ۷۰
مبحث اول. شروط اصلی امتیازات و مجوزهای بهره‌برداری (لیسانس‌ها) ۷۱
فصل دوم. رژیم مالیات و بهره مالکانه ۷۵
مبحث اول. بهره مالکانه ۷۶
مبحث دوم. مالیات بر درآمد ۷۸
مبحث سوم. مالیات بر منافع منبع ۷۹
مبحث چهارم. جداسازی ۸۰
مبحث پنجم. قیمت‌گذاری انتقالی ۸۱
فصل سوم. قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری و قراردادهای شرکت ۸۲

مبحث اول. انواع مشارکت در سرمایه‌گذاری ۸۳
فصل چهارم. قرارداد مشارکت در تولید ۸۶
مبحث اول. پیشنهاد [قطعات مشخص از] میادین نفتی از طریق مناقصه ۸۷
مبحث دوم. مفهوم اصلی ۸۸
مبحث سوم. ویژگی‌های بارز نمونه قراردادهای مشارکت در تولید ۸۹
مبحث چهارم. انتخاب میان رژیم مالیات/ بهره مالکانه و رژیم مشارکت در تولید ۱۱۴
مبحث پنجم. قرارداد مشارکت در عواید ۱۱۵
فصل پنجم. قرارداد خدماتی و بیع متقابل [بای‌بَک] یا قرارداد خدمت با ریسک ۱۲۱
مبحث اول. قراردادهای خدماتی ۱۲۲
مبحث دوم. قرارداد خدمت با ریسک یا بیع متقابل [بای‌بَک] ۱۲۳
مبحث سوم. قراردادهای نفتی ایران ۱۳۳

بخش سوم: زغال‌سنگ

فصل اول. مقدمه ۱۴۳
مبحث اول. ذخایر جهانی زغال‌سنگ ۱۴۳
مبحث دوم. تولید جهانی زغال‌سنگ ۱۴۴
مبحث سوم. مصرف جهانی زغال‌سنگ ۱۴۵
مبحث چهارم. دگرگونی بازار جهانی انرژی ۱۴۸
مبحث پنجم. واردات زغال‌سنگ و روند مصرف ۱۴۹
مبحث ششم. قیمت زغال‌سنگ ۱۵۱
مبحث هفتم. حقوق بین‌الملل و صنعت استخراجِ معادن [زغال‌سنگ] ۱۵۱
فصل دوم. زغال‌سنگ و آلودگی ۱۶۳
مبحث اول. تأثیرات زیست‌محیطی زغال‌سنگ ۱۶۴
مبحث دوم. حقوق مردم بومی در برابر تخریب محیط‌زیست ۱۶۵
مبحث سوم. بهره‌برداری از [منابع] زغال‌سنگ و حقوق بشر ۱۶۷

بخش چهارم: برق

فصل اول. تغییر سناریوی برق ۱۷۱

مبحث اول. دسترسی به برق ۱۷۲
مبحث دوم. تقاضا برای برق و مصرف برق ۱۷۴
مبحث سوم. نقش تجدیدپذیرها ۱۷۶
مبحث چهارم. سرعت آهسته برق‌رسانی ۱۷۸
مبحث پنجم. نقش شرکت‌های [عمده تأمین‌کننده] برق ۱۷۹
مبحث ششم. تغییرات ساختاری ۱۸۰
فصل دوم. اصلاحات [بخش] برق در جهان ۱۸۱
مبحث اول. یکپارچه‌سازی عمودی ۱۸۲
مبحث دوم. توسعه منابع انرژی تجدیدپذیر ۱۸۷
مبحث سوم. سازمان تجارت جهانی و تجارت برق ۱۹۰
مبحث چهارم. تجربه ایالات متحده در اصلاحات بازار [برق] ۱۹۷
مبحث پنجم. رقابت [در حوزه] خرده‌فروشی [برق] و مشتریان کوچک ۲۰۰
مبحث ششم. معیارهای رقابتی ۲۰۲
مبحث هفتم. ابتکار جهانی برق ۲۰۵
فصل سوم. توافقنامه‌های خرید برق ۲۱۴
مبحث اول. مفاد اصلی توافقنامه خرید برق ۲۱۵
فصل چهارم. انرژی هسته‌ای ۲۲۰
مبحث اول. انرژی پاک ۲۲۰
مبحث دوم. ظرفیت تولید انرژی هسته‌ای ۲۲۱
مبحث سوم. پیش‌رانش حرارتی هسته‌ای ۲۲۲
مبحث چهارم. استفاده از انرژی هسته‌ای و سازمان ملل متحد ۲۲۳

بخش پنجم: انرژی تجدیدپذیر

فصل اول. مقدمه‌ای بر انرژی‌های تجدیدپذیر ۲۲۹
مبحث اول. منابع انرژی تجدیدپذیر ۲۲۹
فصل دوم. خرید تضمینی برق ۲۳۶
مبحث اول. قیمت ثابت در مقابل تعرفه ویژه [یا اضافی] ۲۳۹
مبحث دوم. تخصیص هزینه ۲۳۹

مبحث سوم. دوره قرارداد ۲۴۰
مبحث چهارم. فناوری‌های ذی‌ربط انرژی ۲۴۰
مبحث پنجم. مبلغ تعرفه ۲۴۰
مبحث ششم. نرخ کاهش تدریجی تعرفه ۲۴۰
مبحث هفتم. تعرفه‌های پیشرفته [برای انرژی] تجدیدپذیر ۲۴۱
مبحث هشتم. موفقیت سیاست [های] خرید تضمینی برق ۲۴۲
مبحث نهم. مزیت‌های خرید تضمینی برق ۲۴۶
مبحث دهم. توسعه خرید تضمینی برق از طریق [وضع] قوانین و مقررات ۲۵۰
مبحث یازدهم. خرید تضمینی برق در کشورهای در حال توسعه ۲۵۱
فصل سوم. گواهی انرژی تجدیدپذیر ۲۵۲
مبحث اول. تجربه بین‌المللی اجرای [مکانیسم] گواهی انرژی تجدیدپذیر ۲۵۲
مبحث دوم. ویژگی‌های برجسته مکانیسم گواهی انرژی تجدیدپذیر ۲۵۴
مبحث سوم. ساختار بنیادی و شناسایی نقش‌ها و مسئولیت‌ها ۲۵۵
مبحث چهارم. ایالات متحده ۲۵۶
مبحث پنجم. آلمان ۲۵۷
مبحث ششم. بریتانیا ۲۶۱

بخش ششم: حقوق انرژی بین‌المللی و محیط‌زیست

فصل اول. رشد [بخش] انرژی در جهان و [مسئله] محیط‌زیست ۲۶۸
مبحث اول. مصرف انرژی و تأثیر آن بر محیط‌زیست ۲۶۸
مبحث دوم. نقش گاز طبیعی در کنترل آلودگی ۲۷۲
مبحث سوم. گذار جهانی از سوخت‌های فسیلی به منابع انرژی پاک ۲۷۳
مبحث چهارم. یارانه برای انرژی‌های تجدیدپذیر ۲۷۴
فصل دوم. انرژی هسته‌ای و مسئولیت زیست‌محیطی ۲۷۶
مبحث اول. معاهدات مربوط به استفاده از انرژی هسته‌ای ۲۷۶
مبحث دوم. منبع انرژی سازگار با محیط‌زیست ۲۸۵
مبحث سوم. رآکتور هسته‌ای و ملاحظات زیست‌محیطی ۲۸۷
مبحث چهارم. ایمنی هسته‌ای و مسئولیت در قبال فجایع زیست‌محیطی ۲۹۱

فصل سوم. مقررات مربوط به نشت نفت از کشتی‌ها و تأسیسات فراساحلی ۲۹۴
مبحث اول. مقدمه ۲۹۴
مبحث دوم. معاهدات و کنوانسیون‌ها ۲۹۵
مبحث سوم. مطالعه ارزیابی کیفیت و ریسک ۳۰۱
مبحث چهارم. کنوانسیون‌های سازمان بین‌المللی دریانوردی/ الزامات کشور صاحب بندر/ طرح‌های واکنش محلی، ملی و منطقه‌ای ۳۰۵
مبحث پنجم. مسئولیت ناشی از فوران و نشت نفت ۳۰۶
فصل چهارم. انرژی زغال‌سنگ و آلودگی ۳۱۶
مبحث اول. مقدمه ۳۱۶
مبحث دوم. [نسبت تقاضای] زغال‌سنگ به انرژی‌های تجدیدپذیر ۳۱۷
مبحث سوم. استخراج [زغال‌سنگ] و رادیواکتیویته ۳۱۸
مبحث چهارم. اولویت‌بندی جایگزین‌های زغال‌سنگ ۳۲۱
فصل پنجم. برق و آلودگی ۳۲۲
مبحث اول. استفاده از زغال‌سنگ برای تولید برق ۳۲۳
مبحث دوم. نیروگاه‌های هسته‌ای ۳۲۴
مبحث سوم. آلودگی و ترجیح منبع انرژی ۳۲۶
مبحث چهارم. تولید برق از احتراق زغال‌سنگ ۳۲۷
مبحث پنجم. تشعشع ۳۲۹

بخش هفتم: یکپارچه‌سازی و مسائل فرامرزی

فصل اول. یکپارچه‌سازی ۳۳۳
مبحث اول. قاعده تصرف ۳۳۴
مبحث دوم. قاعده همکاری ۳۳۶
مبحث سوم. توافقنامه یکپارچه‌سازی فریگ ۳۳۷
مبحث چهارم. توافقنامه چهارچوب ۳۳۸
مبحث پنجم. یکپارچه‌سازی و توسعه مشترک ۳۳۹
مبحث ششم. ترتیبات [یا توافقنامه‌های] توسعه مشترک ۳۵۲
فصل دوم. منابع انرژی دریایی و مسائل فرامرزی ۳۶۳

مبحث اول. ثروت دریا به‌عنوان میراث مشترک بشریت ۳۶۶
مبحث دوم. استخراج منابع دریاهای عمیق ۳۷۰
مبحث سوم. مفاد کنوانسیون حقوق دریاهای سازمان ملل ۳۷۲
مبحث چهارم. پذیرش بین‌المللی ۳۸۱
مبحث پنجم. استخراج [منابع] از بستر دریاهای عمیق ۳۸۲
فصل سوم. خطوط لوله فرامرزی یا بین‌مرزی ۳۸۳
مبحث اول. رژیم حقوقی خطوط لوله ۳۸۴
مبحث دوم. ترتیبات چندجانبه و دوجانبه ۳۸۷
مبحث سوم. حق نصب خطوط لوله زیردریایی ۳۸۸
مبحث چهارم. جنبه‌های زیست‌محیطی خطوط لوله فرامرزی ۳۹۱
مبحث پنجم. حقوق بشر و خطوط لوله ۳۹۵
مبحث ششم. مشکلات و مسائل عملی ۳۹۷
فصل چهارم. موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی و انرژی ۴۰۰
مبحث اول. مسئله طبقه‌بندی ۴۰۰
مبحث دوم. حفاظت از محیط‌زیست و سازمان تجارت جهانی ۴۰۳
مبحث سوم. موافقت‌نامه چهارچوب سازمان تجارت جهانی در مورد انرژی ۴۰۷
مبحث چهارم. تجارت خدمات انرژی ۴۰۹

بخش هشتم: ثبات سرمایه‌گذاری و انرژی

فصل اول. حمایت از سرمایه‌گذاری ۴۲۹
مبحث اول. حاکمیت دائمی کشورها بر منابع طبیعی ۴۳۱
مبحث دوم. مکانیسم‌های حمایت از سرمایه‌گذاران ۴۳۳
فصل دوم. ثبات ۴۳۶
مبحث اول. انواع و ماهیت شرط ثبات ۴۳۷
مبحث دوم. معاهدات دوجانبه و چندجانبه سرمایه‌گذاری ۴۴۴
مبحث سوم. مذاکره مجدد ۴۴۵
مبحث چهارم. مذاکره مجدد و شرط ثبات ۴۴۵
مبحث پنجم. دعاوی مرتبط با شروط ثبات ۴۴۷

مبحث ششم. محدودیت اعمال‌شده توسط قوانین داخلی ۴۵۴
فصل سوم. مذاکره مجدد ۴۵۴
مبحث اول. آگاهی به دست آمده ۴۵۵
مبحث دوم. فقدان شرط مذاکره مجدد ۴۵۶
مبحث سوم. الزام به مذاکره مجدد؟ ۴۵۸
مبحث چهارم. قرارداد دارای شرط مذاکره مجدد ۴۶۰
مبحث پنجم. شباهت‌ها و تفاوت‌ها ۴۶۳
مبحث ششم. تعهد به [مشارکت برای] دستیابی به توافق ۴۶۶
مبحث هفتم. تعهد به مذاکره و تلاش برای توافق ۴۶۷
مبحث هشتم. دعاوی جبران خسارت ۴۶۹
مبحث نهم. قابلیت اجرای شرط مذاکره مجدد ۴۷۰
مبحث دهم. داوری به‌عنوان وسیله‌ای برای تعدیل قرارداد ۴۷۴
فصل چهارم. ملی‌سازی ۴۷۶
مبحث اول. ملی‌سازی منابع ۴۷۸
مبحث دوم. معاهدات سرمایه‌گذاری ۴۸۰
مبحث سوم. ملی‌سازی و حل‌وفصل اختلافات ۴۸۶
مبحث چهارم. تأثیر مثبت حمایت معاهده‌ای ۴۸۹
مبحث پنجم. دعاوی سلب مالکیت بر اساس حقوق بین‌الملل و حقوق ملی ۴۹۰

بخش نهم: تجارت انرژی و حقوق بشر

فصل اول. نقض حقوق بشر ۵۰۱
مبحث اول. حقوق مردمان بومی ۵۰۱
مبحث دوم. ثبات و حقوق بشر ۵۰۶
مبحث سوم. انرژی تجدیدپذیر و حقوق بشر ۵۱۲
مبحث چهارم. دسترسی به انرژی مقرون‌به‌صرفه: یک حق بشری ۵۱۳

بخش دهم: تحریم‌ها و تجارت انرژی

مبحث اول. رژیم‌های تحریم ۵۱۸

مبحث دوم. تحریم‌ها علیه کشورهای مختلف ۵۲۴

بخش یازدهم: حل‌وفصل اختلافات در بخش انرژی

مبحث اول. روش‌های جایگزین حل اختلاف ۵۶۱
مبحث دوم. حل اختلاف در صنعت نفت و گاز ۵۶۳
مبحث سوم. توقف رسیدگی در دادگاه ۵۶۴
مبحث چهارم. مسائل و اختلافات ناشی از کووید-۱۹ ۵۶۷
فصل اول. داوری ۵۶۹
مبحث اول. انتصاب داور ۵۶۹
مبحث دوم. داوران [حوزه] انرژی ۵۷۱
مبحث سوم. انتشار آراء ۵۷۶
مبحث چهارم. اجرای رأی داوری ۵۷۷
مبحث پنجم. مشکلات مربوط به محدودیت‌ها ۵۸۰
فصل دوم. دادرسی ۵۸۲
مبحث اول. اعطای مجوز ۵۸۳
مبحث دوم. طرف‌های ذی‌نفع و نفع کافی ۵۸۴
مبحث سوم. طرح دعوی و گروه‌های حامی محیط‌زیست ۵۸۷
مبحث چهارم. تجارت در آفریقای جنوبی ۵۸۹
مبحث پنجم. اِعمال صلاحدید ۵۹۰
مبحث ششم. تعهد دولت نسبت به دستیابی به هدف تعیین‌شده ۵۹۰
مبحث هفتم. تکلیف به ارائه دلایل ۵۹۲
مبحث هشتم. انصاف در برابرِ انسجام ۵۹۳
مبحث نهم. مشاوره عمومی کامل ۵۹۵

درباره نویسنده

جناب آقای محمد نسیم[1] که در شهر سردار نگار ایالت پیلیبهیت کشور هندوستان زاده شده و در همان‌جا رشد و نمو یافته است، فارغ‌التحصیل درجه کارشناسی علوم و کارشناسی ارشد حقوق با گرایش تخصصی حقوق تجارت از دانشگاه اسلامی علیگر در کشور هند است. وی که از سال ۱۹۸۵ در مؤسسه اُ ان جی سی لیمیتد[2] مشغول به کار گردید، به‌عنوان کارشناس حقوق انرژی و قائم‌مقام سابق مدیر اداره حقوقی این مؤسسه فعالیت داشته است. او علاوه بر این، به مدت هفت سال معاون رئیس اداره حقوقی مؤسسه اُ ان جی سی ویدش لیمیتد[3] بوده است. در حال حاضر وی رئیس، شریک و مدیر مؤسسه حقوقی گلوبال لا اَند لی‌پِیزان سرویسز[4] واقع در شهر دهلی نو است. او در طول بیش از سه دهه فعالیت حرفه‌ای خود، با تعداد زیادی از امور تجاری پرارزش با مبالغ بالا، داوری‌ها و دعاوی داخلی و بین‌المللی سروکار داشته است. محمد نسیم از اعضای شمار فراوانی از تیم‌های مذاکراتی بوده و در اقسام گوناگونی از قراردادها با میلیاردها دلار ارزش، از جمله قراردادهای مربوط به خرید تأسیسات نفت و گاز در شماری از کشورها، مذاکرات موفقیت‌آمیزی را به انجام رسانده است. وی نویسنده چندین عنوان رساله علمی تک‌نگاشت و کتاب در زمینه حقوق انرژی، حقوق محیط‌زیست، حقوق ورزشی، حقوق امور دینی و مذهبی و حقوق پزشکی هندوستان، [و همین‌طور] حقوق پزشکی بین‌المللی، حقوق محیط‌زیست بین‌المللی و حقوق اسلامیِ قراردادها به سفارش گروه انتشاراتی ولترز کلوور اینترنشنال[5] واقع در هلند بوده، و نگارش و انتشار چندین مقاله را که در مجلات و نشریات معتبر داخلی و بین‌المللی به چاپ رسیده‌اند، در کارنامه خود دارد. وی نویسنده مشترک مجلد دوم از کتاب سوخت و انرژی ([ذیل عنوان] نفت و گاز طبیعی) از سری کتاب‌های هالسبری لاز آو ایندیا سِریز (مجلد بیست و یکم)[6] است که توسط انتشارات لِکسیس نِکسیس باترورث ایندیا لیمیتد به چاپ رسیده است. انتشارات اِدوارد اِلگار لیمیتد مقاله‌ای را به قلم او تحت عنوان «رژیم‌های جهانی نفت و گاز»[7]

---

1. Email—naseem_md@yahoo.com
2. ONGC Limited
3. ONGC-Videsh Limited
4. Global Law and Liaison Services
5. Wolters Kluwer International
6. Fuel and Energy II (Petroleum and Natural Gas) of Halsbury's Laws of India Series (volume 21)
7. World Petroleum Regimes

به‌عنوان فصلی از کتاب هندبوکِ حقوق انرژی بین‌المللی[۱] به چاپ رسانیده است و مقاله دیگری از او راجع به «نظامات مرتبط با گاز طبیعی در قراردادهای دولت میزبان: جنبه‌های نظارتی و قراردادی در هندوستان»[۲] توسط نشریه اُگِل[۳] در بریتانیا به چاپ رسیده است. محمد نسیم عضو مدعو و سخنران میهمانِ آکادمی حقوق بین‌الملل و دیپلماسی هند، دانشگاه مطالعات نفت و انرژی و دانشکده نفت هند واقع در دهلی نو است. وی به مناسبت انجام مذاکرات و برگزاری برنامه‌های آموزشی، به‌کرات به اقصی نقاط جهان سفر کرده است. او در سمینارهایی که توسط آی‌بی‌سی لیمیتد[۴] در سنگاپور و همین‌طور اُیل اند گز آی‌کیو[۵] در بانکوکِ تایلند و کوالالامپورِ مالزی برگزار شده و همین‌طور در سمیناری که توسط صندوق بازنشستگی صنعت نفت در تهران، پایتخت ایران برگزار شد، به ایراد سخنرانی پرداخته است. وی در مقام انجام مذاکرات از کشورهای میانمار، سنگاپور، ویتنام، ژاپن، کره جنوبی، هنگ‌کنگ، تایلند، ایران، امارات متحده عربی، عراق، اردن، سوریه، ترکیه، مصر، لیبی، سودان، سودان جنوبی، ایتالیا، قزاقستان، دانمارک، هلند، سوئیس، فرانسه، بریتانیا، ایالات متحده آمریکا، کانادا، اکوادور، ونزوئلا و ازبکستان بازدید به عمل آورده است. وی عضو دائم انجمن حقوق بین‌الملل هند و عضو دائم بنیاد حقوق بین‌الملل هند است که هر دو از مراکز بسیار معتبر علمی و پژوهشی در هند هستند. محمد نسیم با بیش از سی و پنج سال تجربه حقوقی متنوع عملی و ضمن خدمت در مذاکره، تهیه پیش‌نویس، تفسیر و بررسی اسناد حقوقی و سروکار داشتن با داوری و دعاوی از یک سو و فعالیت به‌عنوان مربی، سخنران و نویسنده از سوی دیگر، عضوی از یک تیم منحصربه‌فرد از مربیان، مذاکره‌کنندگان، مشاوران و استراتژیست‌ها بوده و به سهم خود یک شخصیت و چهره حقوقی دارای شهرت و اعتبار بین‌المللی است.

---

1. Hand Book on International Energy Law
2. Natural Gas Provisions in Host Government Contracts—Regulatory and Contractual Aspects in India
3. Oil, Gas and Energy Law Intelligence (OGEL)
۴. [IBC Asia Limited یک برگزارکننده رویداد مستقر در سنگاپور است که از طریق رویدادهای خود بر ایجاد فرصت‌های شبکه‌سازی، پیشبرد استراتژی تجاری و تقویت مشارکت‌ها متمرکز است.]
۵. [Oil and Gas IQ که از زیرمجموعه‌های IQPC است، یکی از برگزارکنندگان شناخته‌شدهٔ رویدادها و کنفرانس‌های تخصصی حضوری و آنلاین در صنعت نفت و گاز در سطح جهانی است.]

درباره نویسنده همکار

خانم سَمَن نسیم[1] درجه کارشناسی ارشد خود را در حقوق تجارت از دانشگاه اسلامی علیگر و درجه کارشناسی خود را از دانشگاه بین‌المللی سیمبیوسیس کشور هند دریافت نموده است. او مؤسس و شریک مؤسسه حقوقی گلوبال لا اَند لی‌پِیزان سرویسز است که یک مؤسسه حقوقی ارائه‌دهنده خدمات تخصصی حقوقی در حوزه امور حقوقی به‌طور کلی و حوزه حقوق محیط‌زیست به‌طور خاص است. خانم سمن نسیم سخنران فعالی در سمینارها و کنفرانس‌ها است و مقالات پژوهشی متعددی در موضوعات مختلف ارائه داده است. وی نویسنده همکار در نگارش چندین رساله علمی تک‌نگاشت و کتاب در زمینه‌های حقوق انرژی هند، حقوق انرژی بین‌المللی، حقوق محیط‌زیست، حقوق بین‌المللی محیط‌زیست، حقوق پزشکی، حقوق بین‌المللی پزشکی، حقوق اسلامیِ قراردادها و حقوق امور دینی و مذهبی هند به سفارش گروه انتشاراتی ولترز کلوور اینترنشنال واقع در هلند است. انتشارات اِدوارد اِلگار لیمیتد مقاله‌ای که وی نویسنده همکار آن بوده تحت عنوان «رژیم‌های جهانی نفت و گاز» را به‌عنوان فصلی از کتاب هندبوکِ حقوق انرژی بین‌المللی به چاپ رسانیده است. همچنین مقاله دیگری نیز که وی در آن به‌عنوان نویسنده همکار مشارکت داشته، تحت عنوان «نظامات مربوط به گاز طبیعی در قراردادهای دولت میزبان: جنبه‌های نظارتی و قراردادی در هندوستان» توسط مؤسسه اُگل در بریتانیا به چاپ رسیده است. خانم سمن نسیم متخصص خوش‌آتیه حقوق محیط‌زیست است و در حرفه وکالت دادگستری نیز به کار اشتغال داشته است. وی با سازمان‌های مردم‌نهاد (سَمَن‌ها) و خصوصاً سازمان مردم‌نهاد «مدد فاندیشن تراست» که از رویدادهای اجتماعی گوناگون پشتیبانی و حمایت می‌کند، همکاری می‌نماید.

---

1. Email—saman1492@gmail.com

مقدمه مترجم

از اواخر قرن بیستم به‌تدریج و با اهمیت یافتن موضوع انرژی، حقوق انرژی نیز به‌عنوان یکی از شاخه‌های نوپا از علم حقوق پا به عرصه وجود گذاشت. از نکات قابل تأمل در خصوص این شاخه نوظهور از علم حقوق این است که برخلاف عقیده آن دسته از نویسندگان و صاحب‌نظرانی که حقوق انرژی (و از جمله حقوق نفت و گاز به‌عنوان یکی از زیرشاخه‌های آن) را زیرمجموعه سایر گرایش‌های حقوقی می‌دانند، به نظر می‌رسد که باید با آن دسته از محققین هم‌عقیده بود که این گرایش را شاخه‌ای نوپا، به نسبت مستقل و در عین‌حال میان‌رشته‌ای می‌دانند. میان‌رشته‌ای بودنِ این شاخه از علم حقوق به این معنی است که نه‌تنها موضوعات مطرح در آن با موضوعات مطرح در سایر شاخه‌های علم حقوق (مانند حقوق عمومی، حقوق قراردادها، حقوق بین‌الملل و ...) مرتبط است بلکه حقوق انرژی حتی در سطحی فراتر از آن با سایر حوزه‌ها و علوم مختلف (به‌جز حقوق) مانند اقتصاد (اقتصاد انرژی، بازارهای انرژی، قیمت‌گذاری انرژی)، سیاست (سیاست‌های ملی و بین‌المللی انرژی، ژئوپلیتیک انرژی)[1]، محیط‌زیست (اثرات زیست‌محیطی فعالیت‌های انرژی) و مهندسی (فرایندهای اکتشاف، استخراج و فراوری نفت و گاز) نیز دارای ارتباطات گسترده است.

در عین حال، نکته‌ای که اشاره به آن در این مقدمه، اگرچه به‌اختصار، ضروری می‌باشد شناخت و تشخیص حقوق انرژی و حقوق انرژی بین‌المللی است. برای درک این مفاهیم، توجه به منابع حقوق انرژی می‌تواند راهگشا باشد. منابع حقوق انرژی دایره گسترده‌ای از موارد از جمله قوانین و مقررات داخلی انرژی، قراردادهای بین‌المللی انرژی، عرف‌ها و رویه‌های صنعت بین‌المللی انرژی، معاهدات دوجانبه و

---

۱. در زمینه بررسی تأثیرات سیاست انرژی بر حقوق انرژی در منابع جدید فارسی، نک: آناتول بوت، وابستگی به عرضه انرژی و امنیت عرضه حقوق انرژی در واقعیت ژئوپلیتیک جدید، ترجمه عبدالرضا شجاعی (تهران: پژوهشکده حقوقی شهر دانش، ۱۴۰۴).

چندجانبه، کنوانسیون‌های بین‌المللی، آرای داوری بین‌المللی، تصمیمات دیوان بین‌المللی دادگستری و سایر دیوان‌های بین‌المللی را در بر می‌گیرد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود این منابع ترکیبی از منابع مختلف با ویژگی ملی، فراملی و بین‌المللی هستند. شاید بر همین اساس بوده که بعضی از ناشران بین‌المللی که اقدام به نشر تألیفات مربوط به حقوق انرژی کرده‌اند حقوق انرژی در سطح داخلی کشورها را در مجلدات مستقلی که اختصاص به کشورهای مشخص داشته (مانند حقوق انرژی در برزیل، حقوق انرژی در هند، حقوق انرژی در آلمان و ...)[1] ارائه کرده‌اند. از سوی دیگر و در سطحی دیگر، حقوق انرژی را می‌توان با تمرکز بر چهارچوب بین‌المللی مورد بررسی قرار داد؛ حوزه‌ای که منابع و زمینه‌های بحث در آن میان تمامی کشورها مشترک بوده و تأثیر منابع خاص داخلی در آن کم‌رنگ‌تر است. این همان حوزه‌ای است که تحت عنوان «حقوق انرژی بین‌المللی»[2] مورد توجه نویسنده در کتاب حاضر بوده است.[3]

---

1. https://kluwerlawonline.com/Encyclopedias/IEL+Energy+Law/716

2. International Energy Law

۳. «**حقوق انرژی بین‌المللی**» در معنای عام، شامل مجموعه‌ای از قواعد، هنجارها، قوانین، مقررات و ضوابطی است که فعالیت‌های فرامرزی در حوزه انرژی را تنظیم می‌کند. این قواعد ممکن است به روابط اشخاص خصوصی ... مربوط باشند ... ، همچنین این قواعد ممکن است روابط میان اشخاص و دولت‌ها را شامل شود، ... . افزون بر این، حقوق انرژی بین‌المللی می‌تواند روابط میان دولت‌ها را نیز تنظیم کند. ... **بر این اساس، حقوق انرژی بین‌المللی شامل «حقوق بین‌الملل انرژی»، تجارت بین‌الملل انرژی و حقوق فراملی است** که به تنظیم روابط انرژی بین دولت‌ها، دولت و اشخاص خصوصی یا اشخاص خصوصی با یکدیگر می‌پردازد. **این حوزه از حقوق شامل مجموعه‌ای از قواعد و ضوابط ملی و بین‌المللی، رویه‌های عرفی و حقوق نرم است** که ... . حقوق انرژی بین‌المللی وظیفه دارد قواعد و مقررات حاکم بر فعالیت‌های انرژی را که دارای اثرات فرامرزی هستند، **در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی** تنظیم کند. این قواعد ناظر بر روابط میان دولت‌ها، دولت و اشخاص خصوصی، همچنین اشخاص خصوصی با یکدیگرند و ... . بخشی از حقوق انرژی بین‌المللی را حقوق بین‌الملل عمومی تشکیل می‌دهد که به مسائل انرژی اختصاص دارد و به آن حقوق بین‌الملل انرژی گفته می‌شود که رفتار و اقدام‌های دولت‌ها در زمینه انرژی را تنظیم، هماهنگ یا یکسان‌سازی می‌کند و بر سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با انرژی نظارت دارد. ... بخشی از حقوق انرژی بین‌المللی به تنظیم روابط میان دولت‌ها و اشخاص خصوصی فعال در عرصهٔ فرامرزی انرژی اختصاص دارد. ... بخشی دیگر از حقوق انرژی بین‌المللی به جنبه‌های بازرگانی حامل‌های انرژی اختصاص دارد. ... به‌طور خلاصه حقوق انرژی ملی نمی‌تواند به‌طور کامل مستقل از حقوق انرژی بین‌المللی عمل کند. بسیاری از مسائل مرتبط با انرژی مانند قراردادهای ←

نویسنده کتاب که شخصیتی برجسته و باتجربه در زمینه موضوعات مرتبط با حوزه انرژی است، تلاش نموده تا در این اثر ارزشمند، تا حد امکان مباحث گسترده‌ای را که در ذیل عنوان کتاب قرار می‌گیرند به‌صورت جامع مورد بررسی قرار دهد. پرداختن به اهم زمینه‌ها و موضوعاتی که در زیرمجموعه عنوان مزبور مطرح می‌شوند، از جمله در ارتباط با مباحث حقوقی نفت و گاز (شامل مواردی چون قراردادهای نفتی، یکپارچه‌سازی، خطوط لوله فرامرزی و ...)، زغال‌سنگ، برق، انرژی هسته‌ای، انرژی‌های تجدیدپذیر، مسائل مرتبط با محیط‌زیست، مسائل مرتبط با حقوق بشر، موضوعات مربوط به سازمان تجارت جهانی و انرژی، حمایت از ثبات سرمایه‌گذاری در زمینه انرژی، تحریم‌ها و تجارت انرژی و ... کتاب حاضر را از حیث گستره و جامعیت مباحث مرتبط با حقوق انرژی به اثری ویژه تبدیل کرده است. همچنین پرداختن به برخی مباحث خاص مربوط به ایران، از جمله قراردادهای نفتی جدید ایران موسوم به قراردادهای آی‌پی‌سی و یا تحریم‌های بین‌المللی وضع‌شده علیه ایران مرتبط با موضوع انرژی بر کارایی کتاب حاضر برای علاقه‌مندان و خوانندگان ایرانی می‌افزاید.

در خصوص ترجمه کتاب حاضر، مترجم با بهره‌گیری از نتایج حاصل از مطالعه و تحقیق طولانی در این حوزه تلاش نموده است تا در عین رعایت امانت، با عبارات رسا و دقیق مفاهیم مدنظر نویسنده را به شکل کامل به مخاطبان منتقل نماید. ذکر این نکته نیز ضروری است که نوشتار حاضر در قالب ترجمه و تحقیق صورت پذیرفته است و در هر قسمت از متن که برای روشن شدن مفهوم موردنظر نویسنده نیاز به افزودن کلمه یا عبارت یا توضیحی بوده است، این موارد در داخل قلاب (کروشه) به متن اصلی کتاب و یا زیرنویس افزوده شده است. به عبارت دیگر تمامی کلمات، عبارات و جملاتی که در متن اصلی و یا در زیرنویس‌ها در داخل قلاب ([]) قرار گرفته‌اند،

عظیم انرژی، ترانزیت انرژی و حفظ محیط‌زیست نیازمند هماهنگی میان قوانین ملی و ضوابط بین‌المللی هستند». عبدالحسین شیروی، حقوق انرژی، چاپ اول (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۴۰۴)، ۵۸ - ۶۰.

افزوده‌شده از سوی مترجم بوده و سایر بخش‌های متنِ ترجمه، نوشتار مؤلف محترم کتاب می‌باشند.

در پایان، ذکر این موضوع را بر خود لازم می‌دانم که اگرچه تلاش شده تا ترجمه حاضر بدون ایرادات و نواقص صورت گیرد اما به‌طور حتم کار انجام‌شده خالی از اشکال نیست و لذا از تمامی اساتید، صاحب‌نظران و خوانندگان گرامی تقاضا دارم تا در راستای اصلاح و بهبود آن مترجم را با نظرات ارزنده خود یاری رسانند.

عبدالرضا شجاعی*

زمستان ۱۴۰۴

* r.shojaei56@gmail.com

مقدمه عمومی

۱. حقوق انرژی بر مالکیت، استخراج، استفاده، مصرف و مالیات‌ستانی از انرژی، اعم از انرژی‌های تجدیدپذیر و غیرتجدیدپذیر، حاکم است. انرژی سنتی شامل هیدروکربن‌ها، برق و زغال‌سنگ است که جملگی انرژی‌های تجدیدناپذیر هستند؛ اما اَشکال تجدیدپذیر انرژی همچون باد، جریانات اقیانوسی، نیروی خورشیدی و غیره نیز وجود دارند. حقوق انرژی متشکل از آراء قضایی، قوانین موضوعه، قواعد، مقررات و آثار علمی است که با موضوع انرژی در سطوح بین‌المللی، ملی و محلی ارتباط و پیوند دارند. حقوق انرژی از جمله شامل احکام و مقررات قانونی راجع به مالیات‌های مقررشده نسبت به نفت، گازوئیل و [فرایند] استخراج منابع انرژی، یعنی مالیات‌هایی همچون کارمزدها و بهره‌های مالکانه و گاه سهمی از سود است. حوزه عملی [و رایج] حقوق انرژی قراردادهای راجع به اکتشاف، استخراج، مجوزها و پروانه‌های راجع به حقوق ناظر به تحصیل و تملک نفت و گاز، اعم از نفت و گازی که هنوز کشف نگردیده و تحت‌الارض است و نفت و گاز پس از توسعه و بهره‌برداری و همین‌طور دعاوی راجع به این حقوق، می‌باشد. در حقوق انرژی، بخش‌های مربوط به نفت و گاز، برق و زغال‌سنگ بیش از هر حوزه دیگری از حقوق انرژی توسعه و تکامل‌یافته، حال آنکه حقوق مربوط به انرژی‌های تجدیدپذیر در مراحل آغازین پیدایش و تکامل خود هستند؛ زیرا علاقه راجع به این بخش از حقوق انرژی به‌تازگی ایجاد شده است.

۲. امروزه علاقه فزاینده‌ای به موضوعات و مسائل خاص انرژی، [همین‌طور] ارتباط ویژه آن‌ها با تجارت بین‌المللی و سازمان‌های ذی‌ربطی چون سازمان تجارت جهانی را شاهدیم. انرژی مدت‌هاست که به‌عنوان مهم‌ترین نیاز زندگی در عصر حاضر مطرح شده، به‌طور گسترده در سطح بین‌المللی مورد معامله واقع شده و نیروی محرکه اصلی جوامع جهانیِ امروزی است. در نتیجه، قوانین، قواعد، مقررات و موافقت‌نامه‌های خاصی در سطح بین‌المللی شکل گرفته‌اند که توسط طرف‌های بین‌المللی در مواجهه با موضوعات مرتبط با انرژی عموماً مورد تبعیت قرار می‌گیرند. این مجموعه مقررات شامل مقررات مربوط به الکتریسیته (یا برق)، مقررات مرتبط با نفت و گاز، مقررات

مرتبط با زغال‌سنگ و [همین‌طور] مقررات مرتبط با انرژی‌های تجدیدپذیر هستند. بین‌المللی‌سازی [یا به تعبیر دیگر بین‌المللی شدنِ] حقوق انرژی در بخش‌های مرتبط با نفت، گاز و زغال‌سنگ بارزتر و توسعه‌یافته‌تر است، در حالی که [این فرایند] در زمینه برق و انرژی‌های تجدیدپذیر، هنوز آنچنان توسعه‌یافته، تکامل‌یافته و کاربردی نشده است. [طی سال‌های اخیر] معاهدات، کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی فزاینده‌ای با بازیگران دولتی و غیردولتی و همین‌طور قوانین داخلی فزاینده‌ای مبتنی بر مقررات متحدالشکل بین‌المللیِ مرتبط با حوزه انرژی در حال توسعه هستند. به‌عنوان مثال، رویه‌های تجارت نفت و قراردادهای مربوط به انرژی در سراسر جهان شکل مشابهی به خود گرفته‌اند. علی‌رغم وجود اختلاف در واقعیاتِ عینیِ مرتبط با هر مورد، انواع مشابهی از قراردادها در زمینه تجارت انرژی در جهان منعقد می‌شوند.

۳. در رابطه با نفت، در پایان سال ۱۹۶۳، پنجمین کنفرانس سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) مقرر داشت که «دبیرکل سازمان از تعدادی از کارشناسان کشورهای عضو و در صورت لزوم از سایر کشورها به‌منظور کار بر روی تدوین مجموعه‌ای از مقررات متحدالشکل نفتی[1] دعوت به عمل آورد». با این حال، از این طرح ابتکاری مجموعه مقررات متحدالشکل نفتی (لِکس پترولیا[2]) ایجاد نشد. معاهده منشور انرژی گام خوبی در جهت توسعه حقوق انرژی بین‌المللی بوده است. هدف اصلی این معاهده، تقویت اصل حاکمیت قانون در حوزه مسائل انرژی از طریق ایجاد زمینه تساوی و عدالت در برابر قواعدی است که باید توسط همه دولت‌های شرکت‌کننده رعایت گردند. این معاهده بر پنج حوزه کلی، یعنی تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری‌های خارجی در حوزه انرژی، تجارت، ترانزیت، بهره‌وری و حل‌وفصل اختلافات تمرکز دارد. معاهده و پروتکل در آوریل ۱۹۹۸ به اجرا درآمد. در مقاله‌ای که

---

1. Code of Uniform Petroleum Laws

۲. [اصطلاح Lex Petrolea در متون مرتبط فارسی به عبارات مختلفی از جمله «حقوق عرفی نفت» ترجمه شده است. با وجود این، در خصوص ترجمه و معنای این اصطلاح و حتی اساساً وجود چنین مفهومی اتفاق‌نظر وجود ندارد. بر همین مبنا در ترجمه حاضر از به‌کارگیری معادل فارسی خاص برای این اصطلاح پرهیز شده و در ترجمه عبارات از همان «لِکس پترولیا» اسفاده شده است].

در سال ۲۰۰۱ تهیه شد، ویلیام اونوراتو و جی پارک[1] ده عنصر اساسی را در [حوزه] حقوق نفت [در کشورهای مختلف] مورد شناسایی قرار دادند که عبارت‌اند از: مالکیت دولتی [یا ملی بر منابع] نفت، ایجاد و اعطای [اختیار به] مقام صالح برای اجرای سیاست‌ها، عملیات نفتی، قراردادهای نفتی، مقررات نفتی، شرایط احراز (صلاحیت‌ها)، تکالیف و حقوقِ دارنده حقوق یا پیمانکار، مالیات بر منافع [حاصله]، سایر مالیات‌ها، کنترل‌های ناظر بر عوارض و ارز، تثبیت [نظام] مالی [حاکم بر قرارداد] و [در نهایت] حفاظت از محیط‌زیست و ایمنی. اگرچه نمی‌تواند این‌گونه تلقی شود که وجود انبوهی از قوانین و مقررات ملی [در حوزه] نفت که حاوی عناصر اساسی مشترک هستند [لزوماً] موجب فراهم آمدن نمونه‌های خاصی از قوانین بین‌المللیِ مورد پذیرش یا دارای کاربرد عمومی می‌گردد، اما [عملاً] در بخش نفت، لِکس پترولیا، که عمدتاً از داوری‌های بین‌المللی و دعاوی مطروحه در دادگاه‌ها نشأت گرفته، در طول سال‌ها توسعه یافته است. لِکس پترولیا همچنین در تعدادی از عرصه‌های دیگر، از قوانین نفتی کشورها و قراردادها گرفته تا رویه‌های تجاری صنعت [نفت و گاز]، که در قراردادهای نمونه بین‌المللی و داخلی یافت می‌شوند، توسعه یافته است.

۴. [در عین حال] برخی از تحولات و تغییرات شگرف در سراسر جهان، در بخش انرژی رخ داده است. به‌عنوان مثال، حوزه‌های هیدروکربن، برق، زغال‌سنگ، انرژی اتمی و انرژی‌های تجدیدپذیر دستخوش تغییرات ساختاری عظیمی شده‌اند. تعداد زیادی از توافقات خصوصی‌سازی به ارزش میلیاردها دلار در این بخش‌ها محقق شده‌اند. در حالی که خصوصی‌سازی بیشترین میزان توجه را به خود جلب کرده است، اصلاحات [صورت‌گرفته] مواردی چون آزادسازی بازار، تغییرات ساختاری مانند تفکیک واحدها [اقتصادی][2] به‌ویژه در حوزه برق و [همین‌طور] معرفی قوانین، اصول و مقررات جدید را نیز در بر می‌گیرد.

---

1. William Onorato and Jay Park
2. Unbundling of Entities

۵. شرایط ایجادشده توسط کووید-۱۹ بی‌سابقه بود و منجر به اختلال شدید و تأثیر طولانی‌مدت بر اقتصاد جهانی شد. این بیماری به دلیل کاهش شدیدِ مجموعِ تقاضا، مصرف انرژی را به میزان زیادی تحت تأثیر قرار داد. همه‌گیری کووید-۱۹ یکی از بزرگ‌ترین بحران‌های بین‌المللی قرن حاضر بود. پس از شروع این بیماری همه‌گیر، تقاضای جهانی برای مصرف انرژی به‌سرعت رو به کاهش گذاشت. کووید-۱۹ اهمیت امنیت انرژی را، به‌ویژه در دوره‌هایی که در آن‌ها عدم قطعیت بر بازار حاکم است[1]، نشان داد. این بیماری همه‌گیر، وقوع تغییرات شگرف در الگوهای حمل‌ونقل در سراسر جهان را نشان داد. تحرک و جابجایی در شهرها در طول همه‌گیری، به‌شدت کاهش یافت. در حالی که حجم کلی حمل‌ونقل کاهش یافت، بخش بزرگی از جمعیت از شیوه‌های حمل‌ونقل عمومی اجتناب کردند و به روش‌های حمل‌ونقل فردی روی آوردند. دسترسی دیجیتال به کالاها و خدمات افزایش یافت. مطالعات نشان دادند که عوامل مختلفی مانند قرنطینه، تعطیلی صنایع، کاهش تحرک جابجایی و غیره سبب کاهش موقتی انتشار گازهای گلخانه‌ای[2] در این دوره شد.

1. During Uncertain Periods
2. Greenhouse Gas (GHG)